

δὲ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ λαὸς ἐκεῖνος ἦν Χαναναίας φυλῆς. Ἀνήκουσι μᾶλλον τοῖς νοθογενέσιν ἐκεῖνοις λαοῖς, περὶ δὲ ἑλαλῆσαν ἀνωτέρῳ προελθόντες δὲ ἐκ φυλετικοῦ τινος κράματος, ἥσαν προωρισμένοι, ὅπως γένωνται οἱ διεργητεῖς καὶ τὰ διάμεσα οὔτως εἰσπεῖν τῶν διαφόρων λαῶν. Οὕτως ἐπὶ τίνα χρόνον μεγίστην δῆσχον δοπὴν ἐπὶ τῆς περὶ τὴν Μεδόγειον ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ ἀλλά, ὡς γενικῶς συμβαίνει τοῖς νόθοις τούτοις λαοῖς, ἔξελιπον κατὰ μικρόν, μὴ καταλιπόντες ἵχνη διαρκοῦς τινος ιστορίας. Τὴν γλῶσσαν αὐτῶν συνίστασαν διάφορα στοιχεῖα, ἢ χώρα δ' αὐτῶν ἔνεκα τῶν πλείστων σημειῶν μεταναστῶν, οὓς περιείχεν, ἐκαλεῖτο κυρίως Φοινίκη· οὐδὲν μέρος λοιπὸν ὅτι οἱ τῆς Εὐρώπης "Ἐλληνες διεῖδον παρ' αὐτοῖς ἔξωτικήν ὅλως φυσιογνωμίαν. Ἐχαρακτηρίζοντο ὡς πειραταῖς χαλκὸν περιβεβλημένοι οἱ τῆς ἀρχαιότητος Νοσμανδοὶ οὔτοι, ἔζων ἐν τῷ Αιγαίῳ καὶ ἐπεκτείνοντο κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν. Ἐν τούτοις τῷ δρυπτήριον αὐτῶν ἦν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, εἶχον δὲ ἐκλέξει τὴν δῆσαν αὐτῶν μεταξὺ Φοινίκων καὶ Πισιδῶν, ὑποτάξαντες πρότερον τμῆμά τι τῶν Λελέγων². Συνήπτοντο, ὡς λέγεται, διὰ τῆς κοινότητος τοῦ θρησκεύματος τοῖς Λυδοῖς καὶ τοῖς Μυσοῖς. Παρ' αὐτῶν κυρίως οἱ Εὐρωπαῖοι ἔλαδον πολεμικὰ ὄργανα, οἷον τὴν λαβὴν τῆς ἀσπίδος, τοὺς θυρεούς, τὴν χαλκίνην καὶ μετὰ κυματίζοντος λόφου περικεφαλαίαν. Ή παράδοσις οὐδαμῶς ἀποδίδωσι τοῖς Καρδίνιοις εὐρεῖαν καὶ διαρκῆ δοπῆν, οἷον τοῖς Λέλεγειν. Εἶναι τυχοδιωκτικῶτεροι τούτων καὶ ταχύτερον ἐκλείπουσιν. Ενιαχοῦ, ἐν Μεγάροις δὲ ιδίᾳ, τὴν χώραν ἐπέδραμον κατὰ πρῶτον οἱ Κάρδες, εἴτα δέ, πολλάς μετὰ ταῦτα γενεάς, οἱ Λέλεγες³. Ή παράδοσις αὕτη δεικνύει ὅτι παρὰ τοῖς Καρδίνιοις ἐνοεῖτο λαὸς ἀρχαιότερος, χαρακτηρίζος ἔξωτικοῦ, ὅτι δὲ οἱ Λέλεγες ἔθεωροῦντο ὡς φυλὴ ήττον ἐτερογενῆς καὶ μᾶλλον πεπολιτευμένην.

Οὕτω καὶ οἱ τῆς Ἀγατολῆς "Ἐλληνες δὲν ἥσαν ὅμοιό μορφοῖς ὅγκοι, οὐδὲ παρέμειναν πάντοτε οἱ αὐτοί. Τούναντίον κατὰ τοὺς αἰδῆνας, καθ' οὓς κατεῖχον τὴν εὐρωπαϊκὴν πηγὴν, διετέλουν καὶ αὐτοὶ οὔτοι ἐν τῇ δραστηριωτάτῃ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν φάσει. Ἀφίουν κατὰ μικρὸν ἀφ' ἑαυτῶν τὰ ξένα στοιχεῖα, η̄ ιδίᾳ αὐτῶν φυσιογνωμία διεγράφετο σιφέστερον, τὰς ποικιλὰς δὲ φάσεις τῆς ἀναπτύξεως ταῦτης θὰ δυνηθῶμεν ν' ἀνεύρωμεν ἐν τῇ ἐπὶ τῶν κατοίκων τῆς Ἐλλάδος φορῇ, ιδίᾳ δὲ ἐν τῇ ιστορίᾳ τῆς θρησκείας.

Οἱ Πελασγοί, ὅστεροι οἱ ἄλλοι κλάδοι τῆς ἀρχαίας ὄμοιφυλίας, οἱ Ἰνδοί, οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Γερμανοί, ἔλατσευον τὸν ὑπέροχαν θεὸν ἄνευ ὑλικῆς εἰκόνος καὶ ναοῦ αὐτοῦ. Κατ' αὐτοὺς αἱ ὑψηλαὶ κορυφαὶ ἥσαν βωμοὶ ὑπὸ τῆς Φύσεως ἐγηγερμένοι, αὐτόθι δὲ η̄ ψυχὴ, ὡς καὶ τὸ σῶμα, ἐφαίνοντο πλησιέστερον ὅντα τῷ οὐρανῷ. Ἐπεκαλοῦντο τὸν "Ὕψιστον τοῦτον, οὐδὲν προσδωπικὸν δονομαὶς ἀποδιδόντες αὐτῷ⁴, διότι τὸ ὄνομα Ζεὺς (Deus) σημαίνει ἀπλῶς τὸν οὐρανόν, τὸν αἰθέρα, τὴν φωτεινὸν τοῦ Ἀράτου κατοικίαν ὅτε ηθελον νὰ δειξωσιν ἀμεσωτέραν αὐτοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων σχέσιν, ἐκάλουν αὐτὸν ὡς δημιουργὸν πάντων τῶν ζώντων Δία πατέρα.

Ἡ καθαρὰ αὕτη καὶ ἀγνὴ θρησκεία τῶν Πελασγῶν κατέλιπε ταῖς μετὰ ταῦτα γενεαῖς ἄλλο τι ἢ εὐθεῖες ἀναγνῶσεις· ἐν μέσῳ τῆς ὑπὸ ἀγαλμάτων οἰκουμένης καὶ ὑπὸ ναῶν κεκαλυμμένης Ἐλλάδος ἐφαίνοντο καπνίζονται ὡς τὸ ἀρχαῖον αἱ κορυφαῖ, ἥψιερωμέναι Ἐκείνωφ, δε οὐκ οἰκεῖ ἐν κειροποιίοις

1) Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Καρῶν ἴδε Schleemann, *Griech. Alterth.,* I³, 2, 89. Ο E. Renan (*Hist. gén. des lanyues semit.* I, 49) λέγει: «Τὰ πλείστα τῶν ὑπὲρ τῆς σημιτικῆς καταγωγῆς τῶν Καρῶν ἐπιγειρήματα εἶναι ἄνευ ἀξίας». Ἰδε πρὸς τούτοις N. Jahrbb. für Philol., 1861, σ. 444. Ο Wachsmuth (*Stadt. Athen.*, σ. 446) ἐπανέρχεται εἰς τὴν σημιτικὴν καταγωγὴν τῶν Καρῶν.

2) Περὶ τῶν Λελέγων, τῇ τῶν ὅπλων βίζη συσταυματοποιηθέντων τῷ καρπικῷ λαῷ («τοῦ Καρικοῦ μοῖρα, ἥμα τοῖς Καρσί στρατεύμενοι»), ἴδε Στράβ. σ. 611.

3) Περὶ τοῦ Καρὸς καὶ Λέλεγος ἐν Μεγάροις ἴδε Παυσταν. A', λθ', 6. Ἐν Μεγάροις διακρίνονται κάλλιον οἱ τρεῖς κυριώτατοι ὄμιλοι, οἱ ἔξι τῶν Ἑλληνῶν φύλων τῶν ἀκτῶν συγκροτηθέντες. Ἰδε καὶ Gideon Vogt, *De rebus Megarensium*, 1851, σ. 5 καὶ ἔτες.

4) «(Πελασγοί θεοῖπει ἐπευχόμενοι) ἐπωνυμήν τοῦ ὄντος ἐποιεῦντο οὐδὲν; αὐτῶν (Ἡρόδ., B', 52».

οἰκήμασι. Πράγματι ἐν ταῖς ἀρχαίαις θρησκείαις ἡ πρωτόγονος πάντοτε βάσις, τὸ ἀπλούστατον στοιχεῖον, διετηρήθη μακροτέρον καὶ πιστότερον οὕτω διὰ τῶν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ιστορίας πεπληρωμένων αἰώνων ὁ ἀρκαδικὸς ἀσώματος καὶ ἀπροσπέλατος Ζεὺς ἔξικολούθησε θεῖφ φωτὶ καταλάμπων τὴν δασώδην κορυφὴν τοῦ Λυκαίου, κατενόει τις δὲ ὅτι ἐπέδαινε τοῦ κράτους αὐτοῦ, ὅτε ἔβλεπε πᾶσαν σκιὰν ἐκλείπουσαν. Αὐτὸς ὁ λαὸς διετηρήθη ἐπὶ μακρὸν εὐθεῖην φοίκην πρὸς τὰ ὄντα καὶ τὰ σημεῖα, τὰ τείνοντα εἰς τὴν ὑλικὴν παράστασιν τοῦ θείου ὄντος. Οὕτω πρὸς τῷ βωμῷ, τῷ ιδρυμένῳ τῷ Ἀγνώστῳ θεῷ, ἔβλεπε τις τῇ πρᾶτερη κακεῖσε ἐν ταῖς πόλεσι βωμοὺς ιδρυμένους τοῖς «ὅσιοις», τοῖς «μεγάλοις», τοῖς «οἰκτίρμοσι» θεοῖς, τὰ πλείστα δὲ τῶν ὄντων τῶν θεῶν ἐν Ελλάδι ἥσαν ἀρχῆθεν οὐδὲν ἀλλ' ἡ χαρακτηρισμὸς τῆς θεότητος, ἀγνώστου ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν αὐτῆς².

Ἄδυνατος ἦν ἡνὶ πάσῃ τῇ ἀγνότητι αὐτῆς διατήρησις τῆς πελασγικῆς ταύτης λατρείας. Ἐν πρώτοις δὲν δύναται τις ν' ἀρνηθῆ ὅτι παρὰ τοῖς "Ἐλλησιν, ὥσπερ παρὰ τοῖς ἀλλοῖς ἀριστοῖς λαοῖς, ὑπῆρχον σπέρματα πολυθεϊστικῶν ιδεῶν καὶ ὅτι συνεπήγοντο ταῦτα ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς πατριδίστης αὐτῶν. Θρησκεία, ιδρυμένη ἐπὶ τῆς λατρείας τῆς Φύσεως, δὲν πήδυναν νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ καθαρῇ καὶ ἀπλῇ ιδέᾳ πρότης τινὸς δυνάμεως, παρεχούσης τὴν ἐν τοῖς ἐγκάτοις τῆς Φύσεως κυκλοφορίαν τῆς ζωῆς. Παρὰ τῷ μεγάλῳ τούτῳ παράγοντι ὑπῆρχον δευτερεύουσαι δυνάμεις, αἵτινες ἐκάστη ἐτυχον τοῦ ιδίου μέρους τῆς λατρείας οὕτως ἡ τῶν Νυμφῶν ιδίᾳ λατρεία κατέλαβεν ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος τὴν ἐν τῇ δημόδει θρησκείᾳ θέσιν αὐτῆς.

Ἐτέρᾳ αἰσθητοτέρᾳ μεταποίησί τῆς θρησκευτικῆς ιδέας σχετίζεται πρὸς τὴν διαίρεσιν τοῦ λαοῦ εἰς φυλὰς καὶ εἰς κεχωριμένους δῆμους. Οἱ μετανάσται, ἐνιδρυόμενοι ἐν τινὶ χώρᾳ, ηθελον νὰ εὔρωσιν δρατὰ σημεῖα καὶ ἐχέγγυα τῆς θείας εὐνοίας, ἐν τοῖς διαφόροις δὲ δῆμοις ὑπὸ διαφόρους ἐπόψεις προσέβλεπον τὴν θεότητα. Ἡ τοῦ Θεοῦ ιδέα διεθύνθη, οὕτως εἰπεῖν, ὡς καὶ η̄ έθνότης. Ἡ λατρεία δύσμεγα ἀπέδαινε ποικιλωτέρα καὶ μᾶλλον συνεδέεται πρὸς δρατὰ πράγματα, οὐαὶ αἱ πηγαὶ, οἱ κείμαροι, τὰ σπίλαια, τὰ δένδρα, οἱ λίθοι· οὕτω δὲ η̄ θρησκεία βαθυπόδην ἥχθη εἰς τὸν ταυτισμὸν τῶν ιδεῶν αὐτῆς πρὸς τὰ ὑλικὰ σύμβολα.

(Ἀκολουθεῖ).

Ο APPIANΟΣ.

"Οτε ἐπέκειτο ἡ εἰς Ἀσίαν διάβασις Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ἀπας ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος εἶχεν ἀποδώσει εἰς τὸ ἐγκείον μα ἐκεῖνο ὑψηστην σπουδαιότητα, πολλοὶ δὲ τῶν ἐν γράμμασι καὶ ἐπιστημαῖς διαπρεψάντων τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνδρῶν προθυμούτατα παροκολούθησαν τὸν μέγαν ἐκεῖνον κατακτητήν, ὅπως γράψωσι τὰ πολεμικὰ αὐτοῦ ἔργα. Τοσούτῳ δὲ εἶχεν ἐν Ἐλλάδι κορυφώθη τὸ διαφέρον ὑπὲρ τοῦ ἀναλαβόντος τὸν κατὰ τοῦ βαρβαρισμοῦ ἄγῶνα, ὃστε οἱ ἐπιχειρήσαντες νάναγράψωσι τὰς πράξεις αὐτοῦ δὲν ἔχοντες μόνον εἰς ἐκθεσιν τῶν μαχῶν καὶ περιγράφιν τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ κατακτησεων, ἀλλὰ καὶ τοσούτῳ ἐλεπτολόγησαν περὶ τῶν καθέκαστα, ὃστε ἀνέγραψαν καὶ περιγράψαν τὰ κατά τὸν Μακεδόνα, ὡς εἰπεῖν, στιθαμήν πρὸς σπιθαμήν. Αναφαίνονται ὅθεν οἱ συγγράψαντες «Βασιλείους ἐφημερίδας¹», «Σταθμοὺς τῆς Ἀλεξάνδρου πορείας²» καὶ οἱ «Βημα-

1) Περὶ τοῦ Λυκαίου Διός ἴδε E. Curtius, *Peloponnesos* I, 302.

2) Περὶ τῆς σημεικῆς μονοθεϊστικῆς τάσεως τοῦ πελασγικοῦ καὶ τῶν Στράβ. ἴδε B. Stark, *Die Epochen der griechischen Religionsgeschichte*, ἐν τοῖς Verhandl. d. XX Philologentagerversammlung (1861) σ. 59. Διάφορον γράψαντες διοστηρίζει δ Overbeck. *Zeusreligion* ἐν τοῖς Abhandl. d. K. Sæhrs. Ges. d. Wiss. Phil.-Hist. Klasse. IV.

3) Περὶ τοῦ Διός σημεικῶν πρὸς τὴν λατρείαν τῶν Νυμφῶν καὶ τῶν ποταμῶν ἴδε Stark, *Niobe*, σ. 412.

τισταῖ». Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων πισχολήθησαν βεβαίως περὶ Ἀλεξάνδρου καὶ περὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ ἄλλοι ἐξ ἐπαγγέλματος ἴστοριογράφοι, ὡς ὁ περιβότος σοφιστὴς Ἀγαξιμένης ὁ Λαμψακνός, ὁ Ὀλύνθιος Καλλισθένης καὶ λοιποί, ὅν τὰ συγγράμματα δὲν περιεσώθησαν δυστυχῶς μέχρις ήμων. Ἰδιάζουσαν δῆμος θέσιν κατέχει ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἑθνικῇ καθ' ὅλου φιλολογίᾳ τὸ ἴστορικὸν «Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασις» ἐπιγραφόμενον ἔργον τοῦ Ἀρριανοῦ, διακριθέντος οὐ μόνον ἐπὶ ἴστορικοῦ καὶ γεωγραφικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ φιλοσοφικοῦ ἐδάφους. Περὶ τοῦ συγγραφέως δὲ τούτου πρόκειται νάπασχολήθωμεν ἐνταῦθα τὸν λόγον.

A'

Περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἀρριανοῦ⁴.

Οἱ Φλάδιος Ἀρριανὸς ἐγεννήθη ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκοῦ πιθανῶς περὶ τὰ τέλη τῆς πρώτης, ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς δευτέρας μ. Χ. ἐκατονταεπιρρίδος ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς ἐν Μικρασίᾳ ἐπαρχίᾳς Βιθυνίας, τῇ Νικομηδείᾳ, ἥτις ἦν τῶν μεγίστων καὶ ὀραιοτάτων τοῦ ἀρχαίου κόσμου πόλεων. Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς διανοτικῆς τοῦ ἀνδρὸς μορφώσεως δὲν ἔχομεν δυστυχῶς ικανὰς καὶ ἀκριβεῖς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος εἰδίσεις, διότι ἡ κυριωτάτη πηγή, ἐξ ἣς ἐδυνάμεθα πάντως νάντλησθαι μετά, οἵτοι τὰ «Βιθυνιακὰ» τοῦ ἐν λόγοις κειμένου συγγραφέως δὲν περιεσώθησαν ἡμῖν. Ἐν δὲ τοῖς ὑπάρχουσιν πῦν συγγράμμασιν αὐτοῦ οὐδόλως ἢ ἐλάχιστα μόνον περὶ ἑαυτοῦ ὅμιλετ ὁ ἴστορικός, ὅστις, καθ' ἄν τῇ Ἀνάβασι⁷ ἀποφαίνεται μετά ποιῆς τινος ὑπεροφανίας, ἀποφεύγει νὰ ὑμιλίσῃ ἐκτενῶς περὶ ἑαυτοῦ. Λέγει δὲ τὰ ἔξης μόνον δόλια. «Ἐνθεν καὶ αὐτὸς ὅρμηται φυμι, οὐκ ἀπάξιωσας ἐμαυτὸν φανερὰ καταστήσειν ἐς ἀνθρώπους τὰ Ἀλεξάνδρου ἔργα». Ὅστις δὲ ὃν ταῦτα ὑπέρ ἐμαυτοῦ γιγνώσκω, τὸ μὲν ὄνομα οὐδὲν δέομαι ἀναγράψαι, οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ἄγνωστον ἐς ἀνθρώπους ἐστίν, οὐδὲ πατρίδα, ἥτις μοι ἐστιν οὐδὲ γένος τὸ ἐμόν, οὐδὲ εἰ δὴ τινὰ ἀρχὴν ἐν τῇ ἐμαυτοῦ πῆχα· ἀλλ' ἐκεῖνο ἀναγράψω, ὅτι ἐμοὶ πατρίς τε καὶ γένος καὶ ἀρχαὶ οἴδε οἱ λόγοι εἰσὶ τε καὶ ἀπὸ νέου ἔτι ἐγένοντο».

Ομοίως ἀπώλετο καὶ ἡ ὑπὸ Δίωνος τοῦ Καδσίου κατὰ τὸν μαρτυρίαν τοῦ Σουΐδα⁸ συγγραφεῖνα Ἀρριανοῦ βιογραφία. Διὸ κατ' ἀνάγκην περιοριζόμεθα ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῶν πενιχρῶν εἰδήσεων, ἀς παραδίδωσιν ἡμῖν ὁ κατὰ τὴν ἐννάτην μ.Χ. ἐκατονταεπιρρίδα ζῶν Φώτιος ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ η Μυριοβίλω αὐτοῦ⁹ καὶ αἰτίνες ἀπτοντα τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τοῦ βίου τοῦ ἡμετέρου ἴστορικοῦ. «Οὔτος ὁ Ἀρριανός, λέγει ὁ Φώτιος, φιλόδοφος μὲν ἦν τὸν ἐπιστήμην, ἐις τῶν ὄμιλοτῶν Ἐπικτίτου, κατὰ δὲ τοὺς χρόνους Ἀντωνίνου τοῦ Πίου καὶ Μάρκου τοῦ Ἀντωνίνου ἐγνωρίζετο· ἐπωνύμαζον δὲ αὐτὸν Ἐενοφῶντα νέον· διὰ δὲ τὸ τῆς παιδείας ἐπίσημον ἄλλας τε πολιτικὰς ἀρχὰς ἐπιστεύθη καὶ εἰς τὸ τῶν ὑπάτων ἀνέβη τέλος. Ἐγράψε δὲ βιβλία καὶ ἔτερα, τῶν μὲν διατριβῶν Ἐπικτίτου τοῦ διδασκάλου ὅσα ἵσμεν βιβλία ὀκτώ, τῶν δὲ ὄμιλῶν τοῦ αὐτοῦ Ἐπικτίτου βιβλία δώδεκα· ἰσχνὸς δὲ τὸν φράσιν ἐστὶ καὶ μιμητής ὡς ἀλοθῶς Εενοφῶντος· φαῖ δὲ αὐτὸν καὶ ἔτερα γράψαι, ἀ οὕπω εἰς ἡμετέραν ἀφίκετο γνῶσιν· δῆλον δὲ ὡς οὐδὲ ὁποτοικῆς σοφίας τε καὶ δυνάμεως ἀπελείπετο».

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου μανθάνομεν ὅτι ὁ Ἀρριανός ήτο μαθητής τοῦ στωικοῦ φιλοσόφου Ἐπικτίτου¹⁰, ὅτι ἔζη ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν ωμαίων αὐτοκρατόρων Ἀρριανοῦ, Ἀντωνίνου τοῦ Εύστεβοῦ¹¹ καὶ Μάρκου Αὐγοπλίου¹². Τοῦ Ἐπικτίτου ἡκρόαστο ὁ Ἀρριανός, κατὰ Ηείνελ¹³, ἐν Νικοπόλει τῆς Ἡπείρου, ἐνθα κατέψυγεν ὁ φιλόδοφος μετὰ τὸν διωγμόν, ὃν πηγεῖν ἐν Ρώμῃ κατὰ τῶν φιλοσόφων ὁ αὐτοκράτωρ Δομιτιανός, ἐξορίας αὐτούς ἐκείθεν¹⁴. Λέγεται δὲ ὅτι ὁ Ἐπικτίτος ἐλθὼν εἰς Νικόπολιν μετ' ἀλλῶν φιλοσόφων ἴδρυσεν αὐτόθι φιλοσοφικὸν σχολὴν, ἐν ἡ προσειλίκυσθεν ικανούς μαθητάς, δύνεις καὶ ὁ Ἀρριανός. Οἱ Αβίτελ¹⁵ δῆμος δὲν ἀποδέχεται ὡς βεβαίαν τὴν εἰδόσην, ὅτι ὁ ἡμέτερος ἴστορικὸς ἐν Νικοπόλει ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ φιλοσόφῳ Ἐπικτίτῳ καὶ βέβαιον μόνον θεωρεῖ ὅτι ὁ Ἀρριανός στενῶς συνεδέθη μετὰ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ, οὐ τὰς φιλοσοφικὰς ἀρχὰς ἀνέγραψεν ἐν ὀκτώ διατριβαῖς¹⁶.

Ἄφοῦ διέτριψεν ὁ Ἀρριανός παρὰ τῷ Ἐπικτίτῳ καὶ ἐμελέτησε τὸ φιλοσοφικὸν αὐτοῦ περὶ θήθικῆς καὶ καθηκόντων σύστη-

μα, φαίνεται εἶτα ἀπελθών εἰς Ἀθήνας πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ¹⁷, ἐνθα ἔνεκα μὲν τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ γνώσεων μεγάλως ἐτιμήθη, ἀξιωθεὶς τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἀθηναίου πολίτου, ἔνεκα δὲ τῆς πρὸς τὸν Ἐπίκτητον στενῆς σχέσεως αὐτοῦ, οἷα συνέδεεν ἄλλοτε τὸν Εενοφῶντα πρὸς τὸν Σωκράτην, ἀπεδόθη αὐτῷ τὸ ἐπώνυμον «νέου Εενοφῶντος»¹⁸, ὃν ἐκτοτε ἀείποτε ἐμψεῖτο ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ, καθ' ἄν αὐτὸς περὶ τούτου μαρτυρεῖ, λέγων ἐπὶ λέξει τάδε¹⁹: «Οσα δὲ ἐλεῖπεν μοι δοκεῖ (Εενοφῶν ὁ Ἀθηναῖος), ταῦτα λέξω, ὅμωνυμός τε ὃν αὐτῷ καὶ πόλεως τῆς αὐτῆς καὶ ἀμφὶ ταύτα ἀπὸ νέου ἐδπουδακώς, κυνηγέσια καὶ στρατηγίαν καὶ σοφίαν». Τὸ χωρίον τοῦτο δὲν ἀποκλεῖει βεβαίως τὴν πιθανότητα, διτὶ ὁ Ἀρριανός, ὅστις ἐκ παιδῶν ἔτι ἐδπευσε νάπομηποθῆ τὸν Εενοφῶντα οὐ μόνον ὡς συγγραφέα καθ' ὅλου δόκιμον, ἀλλὰ καὶ ὡς φιλόδοφον καὶ ἴστοριογράφον²⁰, οἰκοθεν ἔλαβε καὶ ἐφημοδεν εἰς ἐαυτὸν τὸ εἰομένον ἐπώνυμον. Οὕτω δὲ ἀποκαλεῖται αὐτὸς ἐστὶν οὐτόπιον τοῦ Αθηναίου, διακρίνων τὸν ἀρχαιότερον Εενοφῶντα διὰ τῆς προσθήτης «ὁ πρεσβύτερος»²¹. Ὁσαύτως καὶ ὁ Λουκιανός ἀποκαλεῖται τὸν Ἀρριανὸν ἀπλῶς Εενοφῶντα ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως²².

Ἐν Ἀθήναις δὲν ὁ Ἀρριανός, ἐγνώρισε πιθανῶς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀδριανόν, διτὶ οὗτος μετὰ τὴν πρώτην μεγάλην αὐτοῦ ἀνὰ τὸ κράτος περιοδείαν, καθ' ἣν διέτριψεν ἐπὶ τινὰ χρόνον εἰς διαφόρους μεγαλοπόλεις τῆς Μικρασίας, ὡς εἰς Νίκαιαν, Νικομηδείαν καὶ Κύζικον, διέμεινεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ 126 μ. Χ. Ἰσως δὲ τότε, συμμορφούμενος πρὸς τὸ ἐκδηλωθεῖσαν τοῦ αὐτοκράτορος ἐπιθυμίαν, κατέλιπε τὰς Ἀθήνας²³ καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ρώμην. Δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον διτὶ, καθ' ἄν Δίων ὁ Κάσσιος²⁴ ἀναφέρει, ἀπενεμήθη τῷ ἴστορικῷ ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς ἔνδειξιν τῆς πρὸς αὐτὸν αὐτοκρατορικῆς εύνοιας καὶ ὑπολήψεως τὸ δικαίωμα τοῦ ωμαίου πολίτου καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς γενομένης ταύτης ἀπονομῆς ἀπεδέξατο ὁ Ἀρριανός καὶ τὸ ωμαϊκὸν οἰκογενειακὸν ὄνομα Flavius. Τὸ αὐτὸν ἀκριβῶς συνέβη καὶ τὸν Ιουδαιὸν ἴστορικὸν Ἰώσηπον, διτὶς, ὡς ἐκ τῶν στενῶν πρὸς τὸν Βεδπεσιανὸν καὶ Τίτον σχέδεων, ἔλαβε τὸ δικαίωμα καὶ τὸν τίτλον ωμαίου πολίτου, ἀνθ' οὐ δψειλεν εἰς τὸ ἐφεξῆς νὰ φέρῃ τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα Φλαδίου.

Ἐν Ρώμῃ διατρίβων ὁ Ἀρριανός, ἐκτήσατο μεγάλην τιμὴν καὶ ὑπόληψιν, ὡς περὶ τούτου βεβαῖοι ἡμῖν ὁ Λουκιανός²⁵. Λέγων: «Ἀρριανός ὁ τοῦ Ἐπικτίτου μαθητής, ἀνὴρ ωμαίων ἐν τοῖς πρώτοις καὶ παιδείᾳ παρὰ ὅλον τὸν βίον συγγενόμενος». Τοῖς ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ δὲ τούτοις εἰομένοις συμφωνεῖ καὶ ὁ Φώτιος²⁶, διτὶς ἀγγέλλει διτὶς ὅτι ὁ Ἀρριανός ἀνῆλθεν εἰς τὰ πολιτικὰ ἀξιώματα, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ τῷ 132 μ. Χ. ὡς διοικητής Καππαδοκίας, ἀρχῆ, περὶ ἄν τις κατωτέρω γενήσεται ὁ προσδήκων λόγος.

Μεθ' οἵας δὲ ὁ Ἀρριανός σπουδαίτοπος καὶ ὀπόσης ἀφοσιώσεως ἡγωνισθη, ἵνα ἐκπληρώσῃ τάνατεθέντα αὐτῷ καθήκοντα, μαρτυρεῖ τρανῶς τὸ ἐν εἰδεί ἐπιστολῆς ὑπὸ αὐτοῦ συγγραφὲν καὶ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀδριανὸν ἀποσταλεὶν ὑπόμνημα, φέρον τὸν τίτλον τὸν δε:

Ἀρριανοῦ ἐπιστολὴ πρὸς Τραϊανὸν (Ἀδριανὸν), ἐν ᾧ καὶ περίπλους Εὐξείνου Πόντου,

δι' οὐ, ἐν λατινικῇ γεγραμμένου γλώσσῃ, ἐπιστήμους ἐδίδου εἰδήσεις περὶ τὸν ὑπὸ τὴν ἔξουσιαν αὐτοῦ χωρῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς πραγμάτων. «Καὶ τὴν μιθοθοράν, λέγει ὁ αὐτός²⁷, τῷ στρατιῷ ἔδωκα καὶ τῷ ὄπλα εἰδον καὶ τὸ τεῖχος καὶ τὴν τάφρον καὶ τοὺς κάμνοντας καὶ τοῦ σίτου τὴν παρασκευὴν τὴν ἐνούσιαν· ἦν τίνα δὲ ὑπέρ αὐτῶν τὴν γνώμην ἔσχον, ἐν τοῖς ωμαϊκοῖς γράμμασι γέγραπται²⁸. Τέλος δὲ ἐπὶ Ἀντωνίνου τοῦ Εύστεβοῦ ἀνῆλθε καὶ εἰς τὸ ὑψηστὸν τῶν ἀξιωμάτων, τὴν ὑπατείαν²⁹.

Περὶ δὲ τὰς δυνάμας τοῦ βίου αὐτοῦ ὁ Ἀρριανός παρατηθεὶς ἐπὶ αὐτοκράτορος Μάρκου Αὐγοπλίου τὴν πολιτικὴν ἀρχῆν, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Νικομηδείαν, ἥτις μεγάλως ἐτίμησε τὸν ἄνδρα, ἀναθέσα αὐτῷ τὸ ἀξιώματος τῆς Δῆμητρος καὶ Περσεφόνης³⁰. Ἰσως δὲ τὸν χρόνον τοῦτον τῆς εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἐπιστροφῆς καθιέρωσεν εἰς τὴν μούσαν αὐτοῦ, ἀσχοληθεὶς ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ τῶν ἴστορικῶν αὐτοῦ ἔργων, ἐνῷ τὴν

συγγραφήν τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ πονημάτων ἀνέλαβε καὶ ἐπέ-
ρανε πρὸ τῶν ιστορικῶν ἔργων.

B'.

Περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀρριανοῦ³¹.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀρριανοῦ διαιροῦνται εἰς δύο κατηγο-
ρίας, Ι εἰς φιλοσοφικά καὶ ΙΙ εἰς ιστορικά καὶ γεωγραφικά, ἐν οἷς
καταλέγονται καὶ τὰ λεγόμενα «τακτικά», ἥτοι περὶ τακτικῆς
τέχνης.

ι') Περὶ τῶν φιλοσοφικῶν τοῦ Ἀρριανοῦ
συγγραμμάτων.

Ο συγγραφεὺς οὗτος κατήρξατο τοῦ συγγραφικοῦ αὐτοῦ
σταδίου διὰ τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ ἔργων, ἐν οἷς ἀνάγονται τὰ
ἐπόμενα:

α) Διατριβαὶ Ἐπικτήτου.

Τὸ κάλλιστον καὶ πληρέστερον τῶν περὶ τῆς ἡθικῆς τῆς
Στοᾶς ἔργων, ὅδα διέσωσεν ἡμῖν ὁ ἀρχαιότης. Συνέκειτο δὲ ἀρ-
χικῶς ἐξ ὀκτὼ βιβλίων, ὃν ὅμως τὰ πρῶτα τέσσαρα μόνον περιῆλ-
θον μέχρις ἡμῶν³². Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ δὲ Ἀρριανὸς ἀναγράφει τὰ
φιλοσοφικὰ δόγματα τοῦ πεφίλημένου διδασκάλου αὐτοῦ, ἄτινα
προφορικῶς³³ οὗτος ἀνέπτυσε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ ὀπα-
δοῖς, συνδυάζων τὴν αὐτόρρητην τῆς περὶ ἡθικῆς τῶν στωικῶν
διδασκαλίας μετὰ τῆς πρακτικῆς ἐν τῷ βιώ φιλοσοφίας, οἵαν
ἐνέιι νῦν ἐφαρμόσῃ ὁ πολὺς Σωκράτης. "Οπως δὲ δὲ Ἐενοφῶν ἐν
τοῖς Ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ ὡς ὑπόδειγμα καὶ ὑπογραμμὸν
πρὸς μίμποιν φιλοσοφικῆς διδασκαλίας καὶ βίου τὸν Σωκράτη,
οὕτω καὶ δὲ Ἀρριανός, διαπρύσιος κῆρυξ τῶν φιλοσοφικῶν ἀρ-
χῶν τοῦ Ἐπικτήτου, τοῦ τὴν ἡθικὴν ἀναδείξαντος ὡς κέντρον
καὶ πυρηνὴν τοῦ συστήματος αὐτοῦ καὶ περὶ αὐτὴν ἐπιμόνως ἀσ-
χοληθέντος³⁴, ὡς ὑπόδειγμα καὶ ὑπογραμμὸν τὸν διδασκαλὸν αὐ-
τοῦ προεστήσατο, ἐπιχειρήσας νῦν ὁρίσῃ καὶ διαγράψῃ, συμφώνως
πρὸς τὸν διδασκαλίαν τοῦ Ἐπικτήτου, οὐ μόνον τὴν σχέσιν τοῦ
ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τοὺς ὄμοιούς αὐτῷ ἀνθρώπους
καὶ πρὸς τὸν λοιπὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐντεῦθεν
ἀπορρέοντα καθίκοντα αὐτοῦ. Τὴν ὑψίστην δὲ ταύτην ἀρχὴν τῆς
περὶ ἡθικῆς καὶ καθικόντων διδασκαλίας τοῦ Ἐπικτήτου, κα-
θ' ἡν μόνη ἡ ἐσωτερικὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐλευθερία ἀπεργάζεται καὶ
έδραιοῖ τὴν βιωτικὴν αὐτοῦ εὔδαιμονίαν καὶ καθ' ἡν οὗτος ὑφεί-
λει πρὸ παντὸς νῦν τείνῃ εἰς μόρφωσιν χαρακτηρίσεως μὲν σταθεροῦ
καὶ ἀνεξαρτήτου, ἡθικῆς δὲ θελήσεως³⁵ ἰσχυρῆς καὶ ἐπὶ ὑγιῶν
στηρίζομέντης ἀρχῶν, αὐτορρῆστης ἐπέβαλε καὶ εἰς ἑαυτὸν δὲ Ἀρρια-
νὸς καὶ ἐσεβάσθη. Ἀπέδειξε δὲ πρὸς τούτοις κατὰ τὴν φιλοσοφι-
κὴν τοῦ διδασκαλὸν αὐτοῦ ἀρχὴν, ἥτις οὐδαμῶς θεωρεῖ ἀρχο-
στὸν καὶ τὴν καθαρῶς πνευματικὴν περὶ τὰ κοινὰ ἐνασχόλουσιν,
ἀπέδειξε, λέγομεν, δὲ Ἀρριανὸς διὰ τῆς ὀφελείμου αὐτοῦ ὡς πολι-
τικοῦ δράσεως, διὰ τῆς ἀληθῆς φιλοσοφίας καὶ ἐν αὐτῷ ἐτὶ τῷ πρα-
κτικῷ βιώ κατέχει τὴν προσήκουσαν αὐτῇ θέσιν. Ἐν τῷ συγ-
γράμματι τούτῳ δὲν ὑπάρχει εἰδικὴ μέθοδος ἐν τῷ διατάξει τῶν
ὑποθέσεων, ἀλλ' ἐκτίθεντα αὐταὶ ὅτε μὲν ἀπ' εὐθείας, ὡς ἐξ αὐ-
τοῦ τοῦ λέγοντος μετὰ ἡ ἀνευ τῆς προσθίκης τοῦ «Ἀνδρί», ἢ
«ἔφη», ἢ «πρώτην», ὅτε δὲ παρεισάγει συνδιαλεγόμενόν τι πρό-
σωπον, ὡς ἐν τοῖς σωκρατικοῖς Ἀπομνημονεύμασιν, ἵνα δοθῇ ἀ-
φορμή εἰς ἐφεξῆς παραπορήσεις³⁶. Διάφορον τῶν Διατριβῶν ἔργον
τοῦ Ἀρριανοῦ εἶναι αἱ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Φωτίου³⁷ μνημονεύμεναι

β') Ομιλίαι Ἐπικτήτου,

ἥτοι φιλικαὶ ἀνακοινώσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν διδασκαλὸν ἐν δώ-
δεκα βιβλίοις, ὃν ἀποσπάσματά τινα μόνον περιεσθῶσαν ἡμῖν³⁸.
Τούναντίον δὲ πλῆρες ἔχουμεν ἐτερον τοῦ ἀνδρὸς ἔργον, ἐπι-
γραφόμενον

γ') Ἐγχειρίδιον Ἐπικτήτου³⁹.

ὅπερ εἶναι ἐπιτομὴ τῶν διατριβῶν, περιλαμβάνουσα τὴν κυριω-
τάτην διδασκαλίαν, περὶ τῆς ἐν τῷ Στοῷ ἡθικῆς καὶ ὅπερ μετὰ
τοσαύτης προθυμίας καὶ ἀγάπης ἔκπλαιται ἀνεγινώσκετο ὑπὸ τε
τοῦ ἔθνικοῦ καὶ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ὅπετε πλὴν τοῦ φιλοσ-
φου Σιμπλικίου, γράψαντος περὶ τὰ μέσα τῆς ἔκτης ἐκατονταεπ-

ρίδος ὑπόμνημα εἰς αὐτό, καὶ ἔτεροι δύο χριστιανοί, ὁ ιερὸς Νεῖ-
λος καὶ τις ἄγνωστος ἐξέδωκαν αὐτὸ μετά τινων ἐλαφρῶν μεταβο-
λῶν εἰς χρῆσιν τῶν χριστιανικῶν σχολῶν. Μετὰ δὲ τὴν ἀναγέν-
νησιν τῶν νέων καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ ἐκατονταεποίδι δύο
τινὲς προσεπάθησαν σχεδὸν συγχρόνως νὰ στιχουργήσωσι τὰς
ἐν τῷ Ἐγχειρίδιῳ φιλοσοφικὰς ἀρχὰς⁴⁰.

δ') Περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἐπικτήτου καὶ τῆς αὐτοῦ τελευτῆς.

Τοῦ τὸν τίτλον τοῦτον ὑπῆρχεν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ αὐτοῦ
Ἀρριανοῦ καὶ ἔτέρα φιλοσοφικὴ πραγματεία, ὃν μνημονεύει μὲν
ὁ Σιμπλικίος ἐν ἀρχῇ τῶν ὑπόμνημάτων αὐτοῦ εἰς τὸ Ἐγχειρί-
διον, ἥτις ὅμως δυστυχῶς ἀπώλετο ἡδη⁴¹.

ε') Περὶ τῶν ιστορικῶν Γεωγραφικῶν καὶ τακτι-
κῶν τοῦ Ἀρριανοῦ συγγραμμάτων

Τὰ ἔξαγγελθέντα τοῦ Ἀρριανοῦ φιλοσοφικὰ πονήματα προπ-
ονοῦνται κατὰ χρονολογικήν τάξιν τῶν τε ιστορικῶν, γεωγραφι-
κῶν καὶ τῶν τακτικῶν αὐτοῦ ἔργων. Μεταξὺ δὲ τῶν ιστορικῶν
αὐτοῦ ἔργων πλὴν τῆς Ἀναβάσεως Ἀλεξάνδρου, περὶ ἣς κατω-
τέρω γενήσεται λόγος, καταλέγονται τὰ ἐξῆς:

α) Τὰ Ἰνδικά.

Τὸ ἔργον τοῦτο συνήπτετο ἐν τε τοῖς παλαιοῖς χειρογράφοις
καὶ ταῖς ἀρχαιοτέραις ἐκδόσειν ἐν τέλει τῆς Ἀναβάσεως ὡς ὅγ-
δοιον βιβλίον συμπληροῦν τὴν Ἀνάβασιν. Η περὶ συμπληρώ-
σεως ὅμως ἰδέα αὖτη καταπίπτει, ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τὰς συ-
χνὰς παραπομπάς, ἢς ποιεῖται δι συγγραφεύς ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς
τὸ ἔργον σύγγραμμα⁴², ὅστις ἡμα τεωρεῖ τὰ Ἰνδικὰ ὡς ἴδιαίτε-
ρον καὶ παντελῶς ἀνεξάρτητον τοῦ ἔργον, ὅπερ, ὡς ἐκ τῆς Ἀναβά-
σεως⁴³ φανερόν γίνεται, συνεγράψη ὀλιγαίτερον ἢ ἡ Ἀνάβασις
αὐτῆς. Ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῶν «Ἰνδικῶν», τῷ περιλαμβάνοντι
ἀδηλατεῖς περὶ τῶν θαυμασίων τῆς χώρας πληροφορίας, ἀκολου-
θῶν δὲ Ἀρριανὸς ταῖς ἐπὶ ἴδιας αὐτοψίᾳς βασιζομέναις εἰδήσει
τοῦ Μεγασθένους, περιγράφει τὰ ἡθικά καὶ θεωρεῖται τὸν πολιτειακὸν
ὅραγανισμὸν διαφόρων ἐν τῇ Ἰνδικῇ φυλῶν, καὶ ἐπιφέρων ιστο-
ρικάς τινας περὶ αὐτῶν παρατηρήσεις, εἰσέρχεται εἴτα εἰς γενι-
κὴν ἐξέτασιν τοῦ καθ' ὅλου πολιτισμοῦ τῶν Ἰνδῶν ἀπὸ αἰώνων
ἡδη ὑπάρχοντος. Πλὴν δὲ τούτων περιλαμβάνει τὸ πρῶτον ἡμίσιον
τοῦ προκειμένου ιστορικοῦ ἔργου ἀκριβῆ γεωγραφικὴν περιγρα-
φὴν τῆς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σχεδὸν ἀγνώστου ταύτης χώ-
ρας. Ἐπόμενος δὲ τοῖς ὑπὸ τοῦ Κυροναίου Ἐραστόθενους, ἰδρυ-
τοῦ τῆς ἐπιστημονικῆς γεωγραφίας, τεθεσπισμένοις, ἀσχολεῖται
ὁ Ἀρριανὸς εἰς περιγραφὴν ὁρίων, ποταμῶν, πόλεων, καταστά-
σεων, κλίματος, προϊόντων τῶν Ἰνδῶν, ἀποδράτων πᾶν τὸ
περὶ αὐτῶν μυθῶδες ὅπερ ὑπάρχει ἐνυφασμένον ἐν τοῖς Ἰνδι-
κοῖς τοῦ Κτηνού, διν ἡδη καὶ οἱ ἀρχαῖοι αὐτοὶ ἐθεώρουν ὡς μὴ
ἄξιοπιστον⁴⁴. Τὸ δὲ δευτέρον μέρος τοῦ ἔργου⁴⁵, ἐπιτέμνον τὸν
«παραπλούν» τοῦ Νεάρχου⁴⁶, περιλαμβάνει ἀκριβῆ περιγραφὴν
τῶν παραλίων τῆς χώρας, ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ
μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Τέλος δὲ καὶ ὑπὸ γλωσσικὴν ἐπο-
ψιν εἶναι τὸ περὶ οὐ πρόκειται σύγγραμμα σπουδαίου λόγου
ἄξιον, διότι ὡς τὰ Ἰνδικὰ τοῦ Κτηνού καὶ τὸ ιστορικὸν ἔργον
τοῦ Ἡροδότου, οὕτω καὶ τὸ προκείμενον εἶναι γεγραμμένον εἰς
Ἰωνικὴν διάλεκτον, δινάμενον νὰ χρησιμεύσῃ εἰς διαλεύκανσιν
ζητηράτων τινῶν τῆς δυσκολωτάτης ταύτης παδῶν τῶν ἀρχαίων
διαλέκτων⁴⁸.

β') Τὰ μετὰ Ἀλεξάνδρου.

Ἐπίσης ἔργον ιστορικὸν τοῦ Ἀρριανοῦ ἐν δέκα βιβλίοις⁴⁹,
ὑπὸ τοῦ Φωτίου ἀναφερόμενον, περιλαμβάνον δὲ τὴν ιστορίαν
τῶν διαδόχων Ἀλεξάνδρου. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀποτελεῖ οἰονεὶ
συνέχειαν τῆς Ἀναβάσεως, οὐ ἀφονα ἀποσπάσματα ἐγκατεσπα-
μένα ἐν τοῖς συγγράμμασιν Ἰουστίνου καὶ Διοδώρου, τῶν δύο
τούτων σπουδαιοτάτων πηγῶν πρὸς γνῶσιν τῆς ιστορίας τῶν
διαδόχων Ἀλεξάνδρου, διέσωσεν ἡμῖν ὁ εἰρημένος Φωτίος⁵⁰.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

1. Τοιούτων «Βασιλείων ἐφημερίδων» συγγραφές μνημονεύεται Εύμενης δι Καρδιανός, ή ἀλλως «βασιλείκος γραμματεὺς» ἐπικαλούμενος.
2. Τοιούτους «σταθμούς» ἀναφέρεται γράψας Διδότος δι Ερυθραῖος.
3. Οἱσιος ὑπῆρξαν Ἀγιος, δι Ιάσιος Χαιρίλος καὶ δι Κλέων.
4. Πρόθ. K Abicht: Arrian's Anabasis: Leipzig, 1871. Einl. σ. 1—3.
5. Πρόθ. E. Munk: Geschichte der griechischen Literatur Berlin 1879—1880. II, σ. 531. «Er (Arrian) stammte aus einer angesehenen Familie».
6. Πρόθ. Δοναλδώνος: Ιστορία τῆς ἀρχαίας ἡλληνικῆς φιλολογίας, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ N. Βαλέττα, τόμ. B'. ἐν Δονδίνῳ 1871 σ. 175—176. — ἐπιθ. καὶ Munk: Gesch. der gr. Lit. κτλ. I, σ. 520 καὶ II, σ. 531.
7. I, 12, 5.
8. Ἐν λέξει «Διώνι».
9. Ἄναγνωσμα 58.
10. Τοῦ ἐξ Ιεραπόλεως τῆς Φρυγίας, διτις ἀπὸ δούλου, οἷος διετέλει ὃν παρὰ τῷ Ἐπαρφρόδιτῷ, ἐνὶ τῶν σωματορυθάκων τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος, ἔγνετο ἀπελεύθερος, ἐμαθήτευσεν εἰτα παρὰ Μουσωνίῳ Ρούφῳ καὶ ἐδιδάσκεν ὄψιαίτερον ἐν Ρώμῃ. Πρόθ. Max Heinze: Geschichte der Philosophie I, Berlin 1886 σ. 250—251, καὶ Δοναλδώνος: Ιστορ. ἡλλην. φιλολ. κτλ. μεταφρ. Βαλέττα II, σ. 32.
11. Βασιλεύσαντος ἀπὸ τοῦ 138—161 μ. Χ.
12. Βασιλεύσαντος ἀπὸ τοῦ 161—180 μ. Χ.
13. Geschichte der Philos. κτλ. I, σ. 250.
14. Πρόθ. Γέλλιον Ἀττικ. Νύκτ. XIV, 11.—Ο Munx Geschichte der gr. Lit. κτλ. II, σ. 531, λέγει, ὅτι ἡ φυγὴ αὕτη ἐγένετο τῷ 94 μ. Χ.
15. Arrian's Anabasis κτλ. σ. 2.
16. Heinze: Geschichte der Philos. κτλ. I, σ. 250.
17. Πρόθ. Κυνηγετ. I, 4.
18. Πρόθ. Φώτιον, Βιβλ. Ἄναγν. 58. «ἐπωνόμαζον δὲ αὐτὸν Εενοφῶντα νέον».
19. Πρόθ. Κυνηγετ. I, 4.
20. «Ἐνεκα τῆς σπουδῆς πρὸς ἀπομίμησιν ἔγραψεν δι Αρριανός, ὅπως καὶ δι Εενοφῶν, «Ἄναχσιν» εἰς ἐπτὰ βιβλία, εἰτα «Τακτικά» καὶ «Κυνηγετικόν» καὶ τέλος, ὅπως δι Εενοφῶν ἔγραψεν «Ἐλληνικά», «Ἀπομνημονεύματα Σωκράτους», σύτω καὶ δι Αρριανὸς ἔγραψεν «Παρθικά, Βιθυνιακά, Ἀλανικά» καὶ «Διατριβάς Ἐπικτήτου».
21. Ἐν τῷ Κυνηγετικῷ V, 6.
22. Πρόθ. Περίπλουν XII, 5. XXV, 1.
23. Πρόθ. Λουκ. Ἀλεξ. ἡ Ψευδόμαντις 56. «μόνος δὲ σὺν τῷ Εενοφῶντι ἔτυχον ἐπιδημῶν . . .».
24. Ρωμαιικαὶ Ιστορίαι 69, 15.
25. Ἀλεξ. ἡ Ψευδόμαντις, 2.
26. Βιβλ. Ἄναγν. 58.
27. Πρόθ. Περίπλ. § 7.
28. Πρόθ. Περίπλ. § 13.
29. Πρόθ. Δοναλδώνος: Ιστορ. ἡλ. φιλολ. μεταφρ. Βαλέτ. II, σ. 176, «ἐν ἔτει 146 μ. Χ. προήχθη εἰς τὸ ὑπατικὸν ἀξιώματα ὑπὸ Ἀντωνίνου τοῦ Εύσεβους».
30. Φώτ. Βιβλ. Ἄναγν. 93. — Δοναλδ. Ιστορ. ἡλ. φιλ. κτλ. II, σ. 176. — Munk: Gesch. des gr. Lit. κτλ. II, σ. 531. «. . . und dekleidete in seiner Vaterstadt das Pries, «steramt der Demeter und Persephone».
31. Πρόθ. K. Abicht: Arrian's Anabasis κτλ. Einl. σ. 3—4.
32. Πρόθ. Δοναλδώνος: Ιστορ. ἡλλην. φιλολογ. μεταφρ. Βαλέττα κτλ. II, σ. 177. «Παρὰ τὸν βίον τοῦ φιλοσόφου τούτου (Ἐπικτήτου), δι οὐ περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς, δι Αρριανὸς συνέγραψεν ἐν βιβλίοις ὅκτω (ὅν Ιτέσσαρα μόνον διεσώθησαν) τὰς Ἐπικτήτου Διατριβάς». — Munk: Geschichte der gr. Lit. II, σ. 531. «Die Vorträge seines Lehrers (Epiktetus) schrieb er sorgfältig auf und veröffentlichte sie späterhin als διατριβάς Ἐπικτήτου in 8 Büchern, von denen aber nur die vier ersten erhalten sind».

33. Καὶ ὑπὸ τοιαύτην τὴν ἔποιμν παραβάλλεται δι Επικτήτος πρὸς τὸν γηραιὸν τῶν Αθηνῶν φιλόσοφον Σωκράτην, διότι καὶ οὗτος, ὡς καὶ δι Σωκράτης, οὐδὲν ἔγραψε περὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ συστήματος καὶ θεωρίας. Τοῦτο δὲ καταφαίνεται καὶ ἐξ ὅσων αὐτὸς δι Αρριανὸς ἐπιφέρεται ἐν τῷ προοιμίῳ τῶν Διατριβῶν οἵονεις ὡς εἰσαγωγὴν, ἐξ ἣς φαίνεται, διότι αὐτὸς εἶναι τρόπον τινὰ ἀπλοῦς ἐκδότης τῶν δογμάτων τοῦ διδασκάλου καὶ ψιλὸς ἀναγραφεὶς τῆς διδασκαλίας ἔκεινος. Λέγει δὲ ἐπὶ λέξει τᾶς. «Οὔτε συνέγραψα ἔγώ τοὺς Ἐπικτήτου λόγους, δῆπος ἂν τις συγγράψει τὰ τοιαῦτα, οὔτε ἐξήνεγκα εἰς ἀνθρώπους αὐτός, ὅσγε οὐδὲ συγγράψαι φημι: ὅσα δὲ ἥκουον αὐτοῦ λέγοντος, ταῦτα αὐτὰ ἐπιφέρθην αὐτοῖς, ὅνδιαστεν ὡς οἰόν τε ἡγεμόνων συνέγραψεν. Νομονήματα εἰς ὑστερὸν ἐμαυτῷ διαφυλάξαι: τῆς ἔκεινου διανοίας καὶ παρρησίας». Έκ τοῦ παρατείνετος χωρίου ἐξάγεται ἡματία δι τοῦ καταφέρεται καὶ δι τοῦ αὐτοκράτωρ Μάρκος Αὐρήλιος, ἀναφέρων ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τῶν εἰς ἑαυτὸν βιβλία 12» I, 7, «Ἐπικτήτου διομνήματα», δὲν εἴχεν ὑπὸ διέρροι διάφορον τοῦ Αρριανοῦ ἔργον, ἀλλ' αὐτὸν τοῦτο, τὰς Διατριβάς Ἐπικτήτου». Οτιάντως καὶ αἱ παρὰ Γελλίῳ Ἀττικ. Νύκτ. XV, 5 ὡς ἰδιαίτερον ἔργον Αρριανοῦ μηνημονεύμεναι Διαλέξεις Ἐπικτήτου οὐδὲν ἄλλο εἶναι: ἡ ἔτερος προσδιορίσμος ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος.
34. «Ἡ φυσική, ὡς εἰς ἀνωφελεῖς φέρουσα θεωρίας, ὡς καὶ ἡ διαλεκτική, ὡς ἀπλῶς καλλιεργοῦσα καὶ ἐξακούσα τὰς πνευματικὰς δυνάμεις, εἰς μᾶλλον ἡμελημέναις ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Ἐπικτήτου. Μόνον πρόσθημα πρακτικῶς ὠρθέιμον καὶ σπουδαῖον παρ' Ἐπικτήτῳ ἐστὶ τὸ ὑπὸ τῆς ἡθικῆς ἐπιβαλλόμενον εἰς τὸν ἀνθρωπὸν: δὲ λύσις αὐτοῦ ἐνυπάρχει ἐν τῷ κανόνι, δι τοῦ ὀφείλομεν καλλάζειν τὰς ἀλόγους ἡμῶν ἐπιθυμίας. Ανέχου καὶ ἀπέχου ἐστὶ τὸ πρώτιστον αὐτοῦ δόγμα, δι περ ἐστίν, διόμενε τὰ δεινὰ τοῦ βίου καὶ κόλαζε τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας σου. Τὸ ἐγχειρίδιον εὐθὺς ἐν ἀρχῇ περιέχει ὡς ἐπιταχὴν τὰς ἀρχὰς ταῦτας: «Τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστιν ἔφ' ἡμῖν, τὰ δὲ οὐδὲν ἔφ' ἡμῖν, ἔφ' ἡμῖν μὲν διπλῆψις, δράμη, ὅρεις . . ., δια της ἡμέτερα ἔργα, οὐκέ τοῦ ἔφ' ἡμῖν δε, τὸ σύμα, ἡ κτησία, δόξαι, ἀρχαί . . . δια της ἡμέτερα ἔργα». Δοναλδ. Ιστορ. ἡλ. φιλ. μετ. Βαλέτ. II, σ. 178—180.
35. «Ἡτις ἡθικὴ θέλησις εἶναι αὐτὴ ἡ αὕτη ἡ ἐν ἡμῖν συνεΐδησις ἡ δρόδος λόγος.
36. Πρόθ. Δοναλδώνος: Ιστορ. ἡλλην. φιλολογ. μεταφρ. Βαλέτ, κτλ. II, σ. 177.
37. Πρόθ. Βιβλιοθ. Ἄναγν. 58.
38. Πρόθ. Munk: Gesch. der gr. Lit. κτλ. II, σ. 531. «Ομίλιαι Ἐπικτήτου in 12 Buchern wohl die Unterredung bes Philo-sophen in Privatverkehr mit seiner Schülern enthaltend, sind verloren gegangen».
39. Περὶ τοῦ σκοποῦ, δι προείθετο δι Αρριανὸς συγγράφων τὸ πόνημα τοῦτο, πρόθ. τὸν φιλόσοφον Σιμπλίκιον: Comment. in Epictet. Enchirid. prae. «Σκοπὸς δὲ ἔχει τὸ βιβλίον ἐλευθέρων ἀποτελέσαι τὴν ἡμετέραν ψυχήν, οἷαν αὐτὴν καὶ δι ποιήσας καὶ δι γενήσας δημιουργὸς καὶ πατήρ προβάλλεται ὥστε μήτε φοβεῖσθαι τι, μήτε λυπεῖσθαι ἐπὶ τινὶ, μήτε δι πότινος δετπόζεσθαι».
40. Πρόθ. Δοναλδώνος: Ιστορ. ἡλλην. φιλ. μετ. Βαλ. II, σ. 178.
41. Πρόθ. Δοναλδώνος: Ιστορ. ἡλ. φιλ. μετ. Βαλ. II, σ. 177. «Παρὰ τὸν βίον τοῦ φιλοσόφου τούτου (Ἐπικτήτου), δι οὐ περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς . . .»
42. Πρόθ. Ανάθ. V, 5, 1, 6, 8. VI, 28, 6. καὶ Ινδικ. 19, 21, 23, 32, 40.
43. V, 5, 1.
44. Κεφαλ. 1—17.
45. Πρόθ. Αριστοτ.: Περὶ τὰς ζῷα ιστορίαι: VIII, 28. «ὦς φησι Κτητίσιας οὐκ ὃν ἀξιόπιστος» καὶ Περὶ ζῷων γενέσεως: II, 2. «Κτητίσιας φανερός ἔστιν ἐψευσμένος», Ανάλογον ἵδι. καί: Περὶ τὰς ζῷα ιστορίαι: ἀπόσπασ. 64. Αἰλιαν. Ιστορ. ζῷων: IV, 21.
46. Κεφαλ. 18—43.
47. Πρόθ. Δοναλδ. Ιστορ. ἡλ. φιλολ. μετ. Βαλέτ. II, σ. 232.

48. Πολλὰ ἄλυτα ζητήματα τῆς ἡροδοτείου διαλέκτου διευχρινεῖ καὶ λύει ἡ παραθελὴ τῆς διαλέκτου ταῦτης πρὸς τὴν τοῦ Ἀρριανοῦ. Περὶ τῆς παρ.¹ «Ἡροδότῳ διαλέκτου ἵδε ἡμέτερον περὶ» «Ἡροδότου» ἔρθρον κεφ. IE' καὶ IZ'.

49. Πρᾶλ. Munk: Ges. der gr. Lit. κτλ. II, σ. 532. «Sie reichten (τὰ μετὰ Ἀλεξανδροῦ), wie sich aus dem Auszuge des Photius ergiebt, nur bis 321 J. und waren gröbtentheils aus Hieronymus geschöpft». — Δοναλδσ. Ἰστορ. ἑλ. φιλολ. μετ. Βαλέτ. II, σ. 229.

50. Βιβλ. ἀνάγν. 92.

(Ἀκολουθεῖ).

ΠΟΙΚΙΛΑ.

Ἡ φυσιολογία τῶν ὄντεων. — Ἐσχάτως ἐν τῷ βασιλικῷ Ἰνστιτούτῳ τοῦ Λονδίνου ὁ διδάκτωρ Ρίτσαρδσων ἐποιήτατο ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου διάλεξιν «Περὶ τῆς φυσιολογίας τῶν ὄντεων», Ὁ διδάκτωρ ὅμοιος ἔξερχασεν ἐνδόλιοις ὅτι ἀπὸ πεντηκονταετίας ἤρξατο κρατῶν σημειώσεις περὶ τοῦ φαινομένου τούτου, ἔκτοτε δὲ ἐταξιθέτησεν αὐτάς. Πρῶτον, εἶπεν ὑπάρχει τὸ ὄντερον, ὅπερ προέρχεται ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος ἔξωτερικοῦ παλμοῦ, ἐνεργοῦντος ἐπὶ τοῦ ἀτόμου, ἐν τούτῳ δὲ ὑπάρχει πάντοτε ὥρισμένον ἀντικείμενον, ὅπερ ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ αἰσθητηρίου. Τοῦτο εἶναι τὸ ἔξι ἔξωτερικῆς ἐπιδράσεως ὄντερον. Δεύτερον εἶναι τὸ ὄντερον ἔκεινο, ἐν τῷ δοιάριῳ ἀνεῦ ἔξωτερικῆς ἐπιδράσεως κατέ, ἐν αὐτῷ τῷ σώματι τοῦ κοιμωμένου προσαγόμενον, προκαλεῖ τὸ ὄντερον. Τοῦτο εἶναι τὸ ὑποκειμενικὸν ὄντερον. Γρίτον ὑπάρχει τὸ σύνθετον ὄντερον, ἐνῷ τὰ φαινόμενα παράγονται ἐν μέρει ἔξι ἔξωτερικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ κοιμωμένου καὶ ἐν μέρει ἔξι ἔσωτερικῆς ἐπιδράσεως. Ὁ ὑπὸ τοῦ κοιμωμένου εἰσπνεόμενος θερμὸς ἀγήρ ὑποηθεῖ τὰ ὄντερα, ὁ ψυχρὸς ἀγήρ ὅμως οὐδέποτε.

Τὸ ὄντερον τοῦ κοινωνικοῦ ποικιλούμενοκτοικοῦ. — Ὑποθέσωμεν πρὸς στιγμὴν ὅτι πάντες ἐπαύσαμεν δαπανῶντες διὰ λόγους πολυτελείας· δόποσον πλῆθος ἀνθρώπων θὰ ἔμενον ἔκτὸς ἔργασίας! Πάντες οἱ ἀνθρόκομοι καὶ ἀμαζηλάται καὶ οἰκιακοὶ θεράποντες, πάντες οἱ ἀρχιτέκτονες καὶ ἡ τοῦ θεάτρου θεράπεια καὶ οἱ μεταξοῦφαντουργοὶ καὶ χρυσοχόοι καὶ ἀδαμαντοπώλαι, πάντες οἱ καλλιτέχναι καὶ πολλοὶ φιλόλογοι καὶ ἐν γένει πάντες οἱ τὰ πολυτελὴ κατασκευάζοντες ἢ διασκευάζοντες εἴδη — ὅντες ἀπεριγραπτοὶ διάριθμος — θὰ ἔμενον ἀεργοί. Τί δὲ θὰ ἐπράττονταν πάντες οἱ ἀπόδηλοι οἵτοι; Θὰ διεβάζειν ἐν ταῖς ὅδοῖς ἀναζητοῦντες ἀλλήν ἐνασχόλησιν καὶ θὰ ἡγχαίζοντο νὰ ἀναλαζωσικ ἔργασίας, ἀσπερ οὐδέποτε ἔμαθον νὰ ἔκτελωτι, νὰ ἀποθῶσι π. χ. ναῦται, ὑποδηματοποιοί, ἀρτοποιοί καὶ κρεωπώλαι, χωρὶς νὰ ἔχωστο τὴν ἐλαχίστην περὶ τὰ ἐπαγγέλματα ταῦτα πεῖραν. Τοσαῦτα βιομηχανικὰ εἴδη θὰ ἀνεστέλλοντο ὥστε ἡ παραγωγὴ πανταχοῦ θὰ ἐνεργοῦτο. Καὶ ἀν αὐταῖς ἀκόμη αἱ κυβερνήσεις ἐδήμευνον πάσας τὰς προσόδους τῶν ἔκατον μυριούχων καὶ ἔχρησιμοποίουν αὐτὰς εἰς παραγωγικὰ βιομηχανικὰ ἔργαστασια πρὸς αὐξῆσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑποδημάτων, πίλων, ἐνδυμασιῶν, ἀπλῶν οἰκημάτων καὶ ἀλλῶ πραγμάτων διὰ τὰ ἔκατον μυριούχων λαοῦ, ἐπλήρων δὲ μισθοδοσίας εἰς ὅλους τοὺς ἐν τῇ πολυτελεῖ βιομηχανίᾳ τέως ἐνασχολουμένους, οὐδὲν θὰ διαπέραν δέρεται διάστημα τὸ προϊόν δὲν θὰ ὑπερέβειν τὸ νῦν ποσὸν τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς.

Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἔσω τὸν πλούσιον πτωχόν, ἐπιθυμῶ νὰ ἔσω τὸν πτωχὸν πλούσιον, διότι οὐδὲν τὸ ὄφελος ἐκ τῆς καταστροφῆς τῶν ἀπολαύσεων, ὃν εὔμοιροῦμεν. Δὲν εἶναι ποσῶς τοῦτο ἔκεινο τὸ δοιάριον ἐπιθυμῶ. Καίπερ καταρώμενος διὰ τῆς πρὸς τοὺς πτωχοὺς εὐσπλαγχνίας καὶ δυσφημίας τῶν πλουσίων, πρὶν ἦν ὅμως γνωρίσω τὸ ἐπιθυμῶ, κατέληξε εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἔκεινο τὸ δοιάριον πράγματι ποθῶ εἶναι νὰ θέσω τέρμα εἰς τὴν πενίαν καὶ νὰ ἔσω τοὺς πάντας πλουσίους. Τοῦτο

εἶναι ἔκεινο τὸ δοιάριον πράγματι ποθῶ καὶ ζητῶ, τὸ πράγματικὸν δὲ ζητημα εἶναι τὸ τίνι τρόπῳ θὰ ἔξιστραχίσω οὐχὶ τὸν πλοῦτον ἀλλὰ τὴν πενίαν. Τὴν πενίαν μισῶ οὐχὶ τὸν πλοῦτον. Πρὸς τί λοιπὸν ἡ σταυροφορία ἐναντίον τοῦ ὑπάρχοντος διάλιγου πλούτου; Θὰ ἡτο παραφρούνης ἔργον τὸ τοιοῦτον. Τὸ ἀληθές ἐστιν ὅτι ἡ πενία τοῦ πτωχοῦ συνταράσσει μου τὸν νοῦν καὶ εἰμὶ ἔτοιμος τὰ πάντα νὰ πράξω, διωσθήποτε ἀποτα, πρὸς προσωρινὴν θεραπείαν τοῦ κακοῦ. Οὕτως ἐπιθυμῶ νὰ κατασυντρίψω ἀντικείμενα, μολονότι βλέπω ὅτι τὸ κατασυντρίβειν τὰ ἀντικείμενα θὰ ἡλάτου μόνον τὴν παραγωγὴν τοῦ πλούτου καὶ θὰ καθίστα ἡμᾶς ὅλους πενετέρους. Πρὸς στιγμὴν ὅμως θ' ἀπετέλει τοῦτο ἱκανοποίησιν, παιδαριωδῶς δ' ὅλως ἀπεκδέχομαι στιγμαίαν ἱκανοποίησιν καὶ αὐτῇ ἔτι τῇ δαπάνῃ μελλούσης πενίας. Ἡ ἐνέργεια αὕτη εἶναι παράφρονος — κατὰ τινας ὅμως στιγμὰς πάντες παραφρούομεν.

‘Ἄλλ’ ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν λογικήν οὐδεμία ὑπάρχει διεξόδος διὰ μέσου τῆς βίας καὶ τῆς ἀπερισκεψίας. Οἱ ἀνθρώποι εἶναι φύσει πτωχοί, μόνον δὲ ἡ φρόνησις καὶ ἡ ἐπιτυχὴς βιομηχανία δύναται νὰ πλουτίσωσιν αὐτούς. Πάντα τὰ ζῶα ἔργαζονται πρὸς ἐπιτυχίαν τροφῆς καὶ ἀρύνονται πτωχὴν τοιαύτην· ταῦτὸν συμβαίνει καὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ μόνη ὁδὸς πρὸς τὸ καταστῆσαι τοὺς πάντας πλευσίους εἶναι δι πολλαπλασιασμὸς τῶν παραγωγικῶν μέσων. Όταν ὑπάρχῃ ἀρκετὸς πλοῦτος διὰ πάντας, θὰ μειη ἀχρηστος, μέχρις ὅτου πάντες μετάσχωσιν αὐτοῦ. Ἡ παρ.² ὅμην δυσκέρεια προέρχεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν δέν διάρχει ἱκανὸς πρὸς κυκλοφορίαν καὶ κατὰ συνέπειαν διεξάγεται ἀγῶν διὰ τὸν διάρχοντα πλοῦτον. Οὐδεὶς μάχεται ὑπὲρ ἀέρος η μάχας η οἰουδήποτε ἄλλου πράγματος, ἐξ οὗ διάρχει ἀρκετὸν διὲ ὅλους· οὕτω λοιπὸν ἄμα ὡς ἐπιτευχῶσι μηχανῆματα ἐπαρκῆ πρὸς παρασκευὴν πραγμάτων διὲ ὅλους καὶ παντὸς ἀναγκαίου διὲ ἔκαστον δι φιτετάμενος ἀγῶν θὰ παίσῃ. Πράγματι ἀγνοῶ τίνι τρόπῳ θὰ παύσῃ μέχρι τῆς στιγμῆς ἔκείνης. Τοιουτοτρόπως δύναται νὰ κατασταλῇ διὰ τὸν πένητος κατὰ τοῦ πλουσίου, τοῦ ἐργάτου κατὰ τοῦ κεφαλαιούχου, τοῦ ἀνδρός, διτις τίθησιν εἰς ἐνέργειαν τοὺς μυῶνας ἐναντίον τοῦ ἀνδρός, διτις τις χρησιμοποιεῖ τὸν ἐγκέφαλον αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι εὑρεγετηθήσονται πάντες διὸ τοιαύτης καταστάσεως. Τοῦτο ὅμως καταρθωθήσεται μόνον διὰ τῆς αὐξῆσεως τῆς παραγωγῆς, τοῦ μόνου μέσου πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου. Τοῦ λοιποῦ λοιπὸν τοῦτο θὰ κηρύσσω τὸ Εὐαγγέλιον.

KOINA NOMIMA

"M

ΤΟ ΠΑΡ' ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟΜ

A.

ΔΙΚΑΙΑ ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ.

I.

Θεμελιώδεις τῶν πολιτειῶν καὶ εὐφροσυγορία πρὸς ἀλλήλας.

1. Πάντων τῶν δικαιωμάτων τῶν πολιτειῶν πρώτιστον καὶ κυριώτατον ἔνι οὐδότης, πτῖς, κατὰ τὸν Εύριπιδην,

Φίλους ἀεὶ φίλοις,

καὶ πόλεις πόλεσι τε συμμάχους τε συμμάχους
ξυνδεῖ τὸ γὰρ ισον νόμιμον ἀνθρώποις εὖθυνος,
τῷ πλείσιν δὲ φίλοις πολέμιον καθίσταται
τούλασσον ἐχθράς δὲ ἡμέρας κατέρχεται 1.

Μεταξὺ δὲ τῶν πρώτων κατελέγετο καὶ τὸ τῆς ἐλευθέρας ἐκδογῆς κατοικίας, τοῦ νόμου ἐπιτρέποντος τῷ βουλομένῳ: «ἐπει-